

Több kultúra mezsgyéjén...

Beszélgetés Edda Kernweisz, azaz Illyés Edda olvasószerkesztővel

Illyés Józsefné Kernweisz Edda, a magyarországi románság hetilapja, a Foaia Românească olvasószerkesztője bányász sváb családból való. Német iskolába és gimnáziumba járt, német-román szakos bölcsész diplomáját a temesvári egyetemen szerezte. 1969-ben férjhez ment dr. Illyés József Sarkadon élő jogtanácsoshoz, és rá egy évre áttelepült Magyarországra. 1971-től nyugdíjazásáig a magyarországi románok hetilapjának munkatársa volt. E mellett újságírói tevékenységet folytatott a magyarországi németek hetilapjánál, a Neue Zeitungnál és a Magyar Rádió román adásában. A Tudományos Ismeretterjesztő Társulat kötetlekeiben német és román tanfolyamokat vezetett. A Magyarországi Németek Kulturális Szövetsége elnökségi tagja, s csaknem húsz éven át a Békés Megyei Német Önkormányzatok Szövetsége gyulai irodavezetője volt. 1992-től a Békés-Csongrád Megyei Német Iskolaegyesület, majd az országos tetőszervezet – a BUSCH (Német Iskolaegyesületek Szövetsége) – elnökségi tagja.

– Különleges szó a „flechițe”, a román értelmező szótárban nem is szerepel, noha Bánátban viszont ismerik. A kockatésztára mondják az ottani románok. A szó eleje a sváb (flekl), a végződése viszont szerb (ice, ica)... és mindezek mellett a bánáti román szókinccs része...

– Igen! Ez a bánátiság! A Bánát az egy külön világ volt... Egymás mellett éltek svábok, románok, szerbek, zsidók, de magyarok, ruténok, ruszinok és bolgárok is. Szinte beszívták egymás kultúráját.

– Hogyan?

– Észrevétlenül! A társadalmi közeg is ezt diktálta: ha udvariasabb vagy a szomszáddal, már egyből jobb a kapcsolatod vele. Ha tudsz a nyelven jó napot kívánni, kérni, vagy megköszönni valamit, az egyből más kiindulópontot jelent az együttlétben. És ez Temesváron, de az egész Bánátban is így volt. Az emberek tisztelték egymást. A szerbet, hiszen jó bőrműves, a zsidót és a magyart, mivel jó kereskedő, a bolgárt meg, mert jó kertész volt. A svábok, ugye jó gazdák voltak, meg tiszták. Persze minden nációban ilyen is, olyan is akadt, de ezek a pozitívumok mindig imponáltak a másik nemzetnek. Értékelték a másik nemzetiségnek ezt a magatartását. És ez hozta a Bánát fejlődését is.

Persze beszélnek itt kettős meg hármas identitásról is, szerintem viszont minden embernek csak egy identitása van. Ha én svábnak születtem, lehetek én más nemzetiségnek is a képviselője, de identitásról nem lehet szó, mert az csak egy van. Ahogy a szüleim adták nekem. Kultúrában viszont, igenis tudok több kultúrát képviselni: itt van a magam példája akár. Sváb létemre a román kultúrát ismerem a legjobban, még jobban, mint a németet, annak ellenére, hogy német szakos is vagyok.

– Sokáig nem is tudtam, hogy Te – aki a magyarországi román közösség újságjánál dolgoztál, választékosan beszéled a román nyelvet, ismered a román szokásokat – nem is vagy román, sváb vagy...

– El lehet érni ezt a szintet akár a magyarban, vagy a németben is. Erre mondják, hogy ez a „multikulti”.

Igenis, lehet több kultúrát is alaposan ismerni. Csak hát legyen meg hozzá az érdeklődés és a vonzódás. Az évek során sokszor voltam Németországban, nyári tanfolyamokon, ahol nagyon komoly német ismereteket szereztem. A magyar kultúrát illetően is fejlődtem, évtizedek óta a legtöbbet magyarul olvasok. Az ember formálásában sokat jelent a művelődés... és én örülök, hogy a magyar irodalomról is ugyanúgy tudok beszélni, akár egy magyartanárral.

– Nem volt semmilyen nehézséged, amikor átjöttél Magyarországra? Könnyen beilleszkedtél ebbe a számodra mégis csak új világba?

– Amikor átkerültem? Nos, akkor kisebbségi érzésem volt abban az értelemben, hogy még nem ismertem a magyar kultúrát. Nagyon hézagos ismereteim voltak csak. Magyarország ugyanakkor nagyon kedvezően, hogy ne mondjam, tárt karokkal fogadott. Fél év alatt megkaptam a magyar állampolgárságot, munkahelyem lett, ez erkölcsileg egy nagyon jó indulás volt. Egyből jól éreztem magam Magyarországon. Megtaláltam azt a közeget, amely nekem nagyon is megfelelt.

– Sarkadra hozott a férjed, s ahogy mondd, mindjárt kaptál munkát. Gyulán a román újságnál. Nehéz volt alkalmazkodni?

– Szokatlan volt inkább. Román-német szakos voltam, de álomban sem gondoltam, hogy Magyarországon román vonalon fogok egy életen át dolgozni. Nem beszélve ugye arról sem, hogy nem ismertem a magyarországi románokat, mint ahogy a magyarországi németeket sem. Magyarul csak a konyhanyelvet beszéltem, írni sem tudtam, így a magyarországi oktatásban némettanárként nehezen tudtam volna elhelyezkedni.

– Tegyük egy kis kitérőt! Itt, Magyarországon kellett kialakítanod egy új családi fészket. Neked, aki máshonnan jöttél ide.

– Férjem szülei, akik Sarkadon laktak, nagyon sokat segítettek. Kezdetben náluk is laktunk. Nyagon

jó emberek voltak, gyermekük-ként kezelték. Férjem dolgozott, én pedig pár hónapig úgymond, menyecske voltam apósomék házában. Nagyon sok jó tapasztalatot szereztem, tulajdonképpen ők tanítottak meg engem itt élni.

– Ők vajon miért segítettek titeket/téged? Egyszerűen rokonszenves voltál nekik, vagy talán bennük is megvolt a te bánáti világra oly jellemző tisztelete a máságnak?

– Ez nagyon érdekes. Anyósomék többször jártak nálunk, férjem is sokszor nyaralt Csákon, a szomszédságunkban lakó keresztszüleinél. Nagyon megszerették az én sváb familiámat, a nagy családomat – akkor élt még egy csomó nagynénim, meg nagybácsim, akik jól tudtak magyarul is. Nagyon összebarátkoztak. Amikor átjöttem, illetve férjem áthozott Sarkadra, majdhogynem viszonzásként vettek a szárnyaik alá. Anyósom mindig mondta, hogy ez a lány egyedül él itt Magyarországon: tehát segíteni kell! Tanították nekem például a mindennapokat, így nekem sokkal könnyebb volt. Elég sokáig laktunk velük.

– Te „onnan” jöttél „ide”. Az ünnepi, mondjuk a karácsonyi szokásokban jelentett ez valamit, voltak eltérések?

– Nem voltak igazán. Talán csak az, hogy mi ott-hon eljártunk az éjféle misére. Az otthoni, karácsonyi szokások – fadísítás, étkezés stb. – hasonlóak voltak, és nem igazán voltak gazdagok. Mikor megszülettek a gyerekek, onnan vált a karácsony nagyobb ünnepé. A nagyszülők eljöttek hozzánk és együtt ünnepeltünk, de nem volt semmilyen olyan jellegzetesség, szokás, mely egyedivé tette volna családi ünnepünket.

– Egyébként gyerekeitek mennyire ismerik a történeteket?

– Ismerik és érdeklő is őket. Ami számomra pedig nagyon örömdolgozó, az unoka is faggat. A menyem pedig egyfolytában noszogat, hogy írjam le a történetemet, mert később már nem fognak tudni egy csomó dolgot. Még nem szántam rá magam, de mindjárt itt van az első dilemmám is. Milyen nyelven írjam? Németül? Ez akkor azt feltételezi, hogy az utódaimnak is tudniuk kell annyira németül, hogy el tudják olvasni. Mert ha nem, akkor meg minek írom, ugye? Magyarul írjam? Abban nem tudom magam úgy kifejezni, mint ahogy talán németül tudnám. Románul? Persze megint, kinek... Ez nem olyan egyszerű.

– Több nyelvet beszélsz. A gyerekeknek megtanítottad-e ezeket?

Egykori kollégák – Illyés Edda és Kimpián Péter – beszélgetés közben

Jova Éva felvétele

– Persze. A német az anyanyelvünk, ezt jól beszéljük, de tudnak románul is. Sajnos sokat felejtettek, mert most már nem nagyon megyünk Romániába. Gyerekkorukban, kamaszkorukban rengeteget jártunk arra – ott sok ragadt rájuk. És voltak barátaik, játszótársaik Temesváron, tőlük az utcán, játszva tanultak románul.

– Térjünk vissza újságírói munkádra! Azt mondtad egyszer, hogy a magyarországi románság tagjaként itt olyan román politikusokkal, közéleti személyiségekkel, művészekkel találkozhattál, akiknek „odahaza” sohasem kerülhetél volna a közelébe.

– Kulturális szempontból ez az állapot roppant előnyös. Gyulán, a magyarországi románok központjában megfordult a román kulturális élet színe-java. Ha csak arra gondolok, hogy a filozófus Andrei Pleșu többször járt itt és beszélgettem vele... hát Romániában tényleg a közelébe sem férközhettek volna. Vagy például az ismert színész, Florin Piersic jövet-menet megállt Gyulán és szavalt, énekelt nekünk egy-egy órácskát.

– Román szakos diplomával, kiváló román nyelvismerttel, szinte „echte románsággal” hogyan fogadott be ez az itteni román közösség? Kötöttél-e kompromisszumokat?

– Azt hiszem, nem kellett, illetve csak akkor kellett volna, hogyha tanítok, mert akkor, nagy valószínűséggel csak kevés sikerélményem lett volna. De Szilágyi Péter, a románság akkori vezetője felismerte, hogy jobban teszem, ha nem oktatok németet, vagy románul. Ő irányított a Foaia-hoz. Olvasószerkesztő, „nyelvi tótumfaktum” lettem.

– Itt viszont szembesülhetél a magyarországi románság nyelvi sajátosságaival...

– Igen, s itt lehet valamiféle kompromisszumból beszélni. Nem volt könnyű elfogadni a magyarországi román tájnyelv egyfajta dominanciáját. Az

írott sajtóban megjelenő olykor archaikus nyelvezetet, amely a modern román irodalmi nyelvtől igen csak eltér, nem volt könnyű megszokni. Én persze ebbe nem szólhattam bele, de nem is akartam. Tettem a dolgomat a legjobb tudásom szerint. Ezt a kétségét tulajdonképpen negyven évig hétről hétre tapasztaltam. Sokszor olyan anyagokat is közöltünk, amelyek – köztünk legyen szólva – nem odavalók voltak. Akadtak viszont mindig jó képességű, románul jól tudó emberek körülöttem, csak hogy ők meg nem írtak. Nagyon örvendetes volt ezekben az években, hogy egy agronómus írt nekünk, akinek az írásaiba alig kellett valamit beleváltatni. Volt egy-két orvos is, aki olyan jókat írt, hogy mondtam is: miért nem jön munkatársnak...

– Az olvasószerkesztői munkád mellett írogattál is az újságba.

– Persze. Megtarthattam magamnak azt az előjogot, hogy kulturális dolgokról írok, írassak. Rengeteget fordítottam is, mert veszélyesebb volt egy gyengébb fordítást javítani, mint újból elkészíteni. Volt örömöm abban a munkámban is, amikor egy-egy recenziót, színházi kritikát kellett írnom. Ezeket szívesen csináltam.

– A Magyar Rádió román adásainak a kezdetektől fogva írsz jegyzeteket. Ezek igazi újságírói munkák: nyitott szemmel jársz a világban, érzékeny vagy apró, hétköznapi emberi sutaságokra is.

– Szeretem ezt a fajta publicisztikát. Valószínű, hogy ez egy kicsit kárpótol is a Foia-nál végzett munkámért. Érdekel és kíváncsi is vagyok arra, ami körülöttem történik.

– Nemzetiségi világban éltél, dolgoztál, rád viszont nem igazán illik ez a jelző. Te egy átlag nemzetiséginél több nyelvet, több kultúrát ismerő ember vagy.

– Hát igen... talán ide illene igazán a most használatos „européer” jelző. Persze a nemzetiséged a születésedből adódik: születhetsz bolgárnak, vagy szerbnek, vagy akár németnek. De amit utána rá-raksz, azok a rétegek nem feltétlenül csak egy nemzetiséghez kötnek. Inkább nyelvhez kötnek.

– Milyen nyelven számolsz? A szorzótáblát hogyan használod?

– Németül számolok, és álmodni is németül szoktam. De érdekes, ha a román újság főszerkesztőjével, Jova Évával álmodom, vele románul beszéllek!

Kimpián Péter

Dan Hrvata – Horvát Nap

2013. november 16-án került megrendezésre a hagyományos Horvát Nap, idén Baján. A szentmise után – melyet a Páduai Szent Antal ferences templomban Dr. Antun Skvorcovic pozsegi püspök celebrált –, ünnepi köszöntőkkel kezdődött a délután, Hepp Mihály, Osztrogonác József, Dubravka Severinski a Határon Túli Horvátok Hivatalából köszöntötte az egybegyűlteket. Átadták a 2013-as év kitüntetetteinek a díjakat, majd „Amikor a csendes éjszakában felcsendül a tambura hangja...” címmel, fergeteges, jó hangulatú kulturális műsor következett.

Balatinác József és Gohér Krisztina felvételei

